

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

ТУБИЧКО Ю.О., ЛІТОВЧЕНКО О.В.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта**

Одеса 2026

*Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
протокол № 14 від «28» травня 2026 року*

Рецензенти:

Кисельова О.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри метрології якості та стандартизації Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку.

Кавиліна Г.К. – кандидат педагогічних наук, доцент Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського».

Тубичко Ю.О., Літовченко О.В.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи логопедії» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 012 Дошкільна освіта: метод. реком. Одеса, Університет Ушинського, 2026. 42 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи логопедії» містять: вступ, загальну інформацію про навчальну дисципліну, плани практичних занять, методичні рекомендації до організації для самостійної роботи, перелік індивідуальних науково-дослідних завдань, глосарій.

@Університет Ушинського, 2026

@ Ю.О. Тубичко, О.В. Літовченко.

ЗМІСТ	
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА РІЗНИМИ ВИДАМИ РОБОТИ	6
РОЗДІЛ 2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	13
2.1. Методичні рекомендації до проведення практичних занять	13
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ, ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА РОБОТИ З ЛІТЕРАТУРОЮ	22
3.1. Методичні рекомендації щодо написання і оформлення доповіді для практичного заняття.....	25
3.2. Методичні рекомендації щодо підготовки до дискусії на практичному занятті.....	26
3.3. Методичні рекомендації щодо проведення тренінгів.....	27
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	31
РОЗДІЛ 5. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	34
5.1 Приблизна тематика есе.....	34
5.2 Методичні вказівки щодо оформлення есе.....	35
ГЛОСАРІЙ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

«Основи логопедії» є невід'ємною складовою підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Його філософія ґрунтується на інтеграції гуманістичних, наукових і практико-орієнтованих підходів до формування професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Цей курс спрямований на усвідомлення майбутніми педагогами значущості мовленнєвого розвитку дитини як фундаменту її особистісного становлення, пізнавальної активності та соціалізації. Вивчення логопедії забезпечує формування розуміння природи мовленнєвих порушень, їхньої профілактики, а також розвитку вмінь вчасно виявляти особливі потреби дітей дошкільного віку та сприяти створенню інклюзивного освітнього середовища.

Філософія курсу ґрунтується на таких засадах: **людиноцентризм і гуманізм** – кожна дитина є унікальною особистістю, яка має право на якісний мовленнєвий розвиток і педагогічну підтримку; **науковість і доказовість** – опора на сучасні досягнення логопедії, лінгвістики, психології та педагогіки; **інтегративність** – поєднання теоретичних знань із практичними навичками роботи з дітьми, що мають мовленнєві труднощі; **професійна відповідальність** – готовність майбутніх фахівців усвідомлювати свою роль у ранньому виявленні й профілактиці мовленнєвих розладів; **інклюзивність і толерантність** – формування культури педагогічної підтримки дітей із порушеннями мовлення в умовах різноманітності та рівності освітніх можливостей.

У результаті оволодіння курсом студенти не лише здобувають базові знання про закономірності мовленнєвого розвитку та порушення, а й формують ціннісне ставлення до дитини з особливими освітніми потребами, що відповідає сучасним вимогам професійної підготовки вихователя дошкільної освіти.

Мета навчальної дисципліни «Основи логопедії» є озброєння студентів науково-теоретичними засадами з логопедії; ознайомлення з новими методами

та принципами логопедичної роботи; поглиблення науково-теоретичних уявлень про основні порушення мовлення та засоби їх подолання та профілактики шляхом використання нейропсихологічного підходу в корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

знати:

- Теоретичні основи мовленнєвого розвитку, норми та етапи.
- Види мовленнєвих порушень і їх характеристики.
- Логопедичні методики корекції мовлення, їхні підходи.
- Вплив середовища на мовленнєвий розвиток дитини.
- Адаптивні засоби для дітей з порушеннями мовлення.
- Роль педагогів, логопедів, батьків у мовленнєвій підтримці дитини.
- Етичні питання та комунікація з батьками.
- Основні сучасні дослідження та тенденції у логопедії.
- Методи самоосвіти і професійного зростання в галузі корекційної педагогіки.

вміти:

- Планувати корекційно-розвивальні заходи з мовленням у межах освітньої діяльності.
- Інтегрувати логопедичні вправи в щоденну діяльність дітей.
- Оцінювати ефективність мовленнєвого втручання.
- Формувати мовленнєво сприятливе середовище (ігрові ситуації, стимули мови).
- Підбирати допоміжні матеріали й техніки підтримки для дітей з мовленнєвими труднощами.
- Вести консультування батьків з питань мовленнєвого розвитку дитини.
- Співпрацювати з логопедом, психологом, іншими фахівцями у спільній корекційній роботі.
- Самостійно аналізувати нову літературу з логопедії, впроваджувати інноваційні підходи.
- Планувати свою професійну траєкторію в напрямку корекційної роботи.

РОЗДІЛ 1.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання (з використанням ШІ)	0 балів	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичне завдання за умови сторонньої допомоги.
	1 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконане завдання у цілому відповідає вимогам, хоча має незначні огріхи.
	2 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичне завдання. Не припускається помилок при його виконанні. Здобувач виступає експертом практичного завдання, що виконали однокурсники.
Самостійна робота (з використанням ШІ)	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	2 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно

		до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	3 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацію у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Письмова (від 1-3 балів) Контрольна робота (без використання ШІ)	0-1	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь
	2-4	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь
	8-10	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (доповідь) (з використанням ШІ)	0	Завдання не виконано; доповідь має компелятивний характер; висловлювання не відповідає (за змістом і формою) вимогам. Презентація відсутня. Не вказано факту використання ШІ
	1 – 2	Зміст доповіді відповідає заявленій темі, проте тема розкрита частково. Наведені дані і факти обґрунтовують чи ілюструють сформульовані тези частково (не більше 3 зауважень). Достовірність інформації у доповіді має зауваження щодо двох вимог з трьох (точності, обґрунтованості, наявності посилань на джерела первинної інформації). Робота характеризується змістовою цілісністю, зв'язністю і послідовністю викладу, допущено не більше 1 логічної помилки. Композиційна структура промови витримана. Недоліки спостерігаються під час аргументації основних положень, встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Здобувач переважно дотримується лексичних, граматичних, стилістичних норм усного мовлення, проте припускається помилок різного характеру. Здобувач почуває себе скуто, невпевнено і напружено. Ефективність промови невисока через

	<p>відсутність контакту з аудиторією, недоцільне використання прийомів зацікавлення і утримання уваги слухачів, добір недостатньої кількості аргументів, небагатий арсенал лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів. Мультимедійна презентація значною мірою не відповідає вимогам: відсутній титульний слайд, список використаних джерел, відсутнє логічне завершення презентації у вигляді висновків, змістовного узагальнення. Створено так званий «реферат з малюнками», тобто використано слайди з текстовою інформацією, переписаною з підручників, посібників, інтернету, замість формулювання тез чи ключових, опорних слів та фраз. Порушення вимог щодо дизайну презентації: відсутність стильової єдності в оформленні всіх слайдів презентації; невідповідність кольору фону та тексту; невдалий вибір кольорової гами, використання в дизайні більше 3-х базових кольорів; використання шрифтів, що утруднюють сприйняття тексту; відсутність відступів від краю слайду (поля). Наявність граматичних помилок. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано аналіз і редагування згенерованого тексту.</p>
3 – 4	<p>Зміст доповіді відповідає заявленій темі, проте тема розкрита не повно / наявні фрагменти, які не відповідають темі. Наведені дані і факти обґрунтовують чи ілюструють сформульовані тези частково (не більше 2 зауважень). Достовірність інформації у доповіді має зауваження щодо однієї з вимог (точності, обґрунтованості, наявності посилань на джерела первинної інформації). Здобувач демонструє сформованість умінь і навичок правильного (не більше 2 помилок) і переконливого мовлення, володіє навичками доцільної побудови промови, аргументованого доведення тез, проте відтворює завчений текст, не враховуючи особливості усного мовлення, обмежено послуговується ораторськими прийомами зацікавлення і утримання уваги слухачів, втрачає контакт з аудиторією. Засоби виразності використовуються не завжди доцільно. Під час виступу здобувач відчувається достатньо</p>

	<p>впевнено. Не дотримано всіх вимог до створення мультимедійної презентації: спостерігається незначна інформаційна надмірність тексту презентації, чи/та перевантаженість ілюстративним матеріалом. Ілюстрації та графічні елементи органічно доповнюють текст, проте є незначні недоліки дизайну презентації. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки, творчий підхід.</p>
5	<p>Зміст доповіді відповідає заявленій темі. Здобувач глибоко, повно й обґрунтовано розглядає предмет дослідження, посилається на джерела первинної інформації, подає узагальнення альтернативних теоретичних підходів в межах досліджуваної проблеми. Наведені дані й факти адекватно обґрунтовують чи ілюструють тези доповіді. Текст характеризується цілісністю та композиційною грамотністю. Використано достатній обсяг високоякісних інформаційних джерел. Здобувач демонструє вміння будувати розгорнутий монолог з фахової проблематики, логічно, правильно, точно, етично й емоційно висловлювати думку відповідно до змісту, умов комунікації й адресата, застосовуючи основні закони риторики і прагнучи при цьому виробити індивідуальний стиль. Студент володіє технікою і культурою мовлення, демонструє слухачам процес зародження і розвитку думки, використовує цитування, прийоми драматизації виступу, вдало імпровізує. Доповідь викликала велике зацікавлення й жваве обговорення у студентському середовищі, наявні позитивні коментарі. Навчальна презентація виконана з дотриманням усіх вимог: наявні усі структурні елементи; інформацію ретельно структуровано, представлено лаконічно, максимально інформативно, дотримано принципів науковості, послідовності у відборі текстового матеріалу; гармонійний дизайн; дотримано правил використання шрифтів, кольорового поєднання, стильової єдності оформлення; ілюстрації відповідають змісту презентації; дотримано норм літературної мови. Презентація вповні ілюструє й унаочнює доповідь. Дотримано академічних</p>

		стандартів без використання ШІ.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (есе) (без використання ШІ)	0 балів	Завдання не виконано; есе має компілятивний характер; висловлювання не відповідає (за змістом і формою) вимогам, які висуваються до жанру академічного есе.
	1 – 3 бали	Здобувач демонструє неглибоку обізнаність з темою, її інтерпретація поверхова, судження подеколи компелятивні. У роботі простежується комунікативний задум автора, представлений традиційний або обмежений набір ідей, відсутня діалогова (дискусійна) основа. Композиційна структура есе загалом витримана, проте наявні суттєві недоліки в аргументації основних положень, встановленні причинно-наслідкових зв'язків (не більше 2 логічних помилок), фрагменти іноді не пов'язані між собою, опущений аналіз суттєвих характеристик явища, не аналізуються альтернативні погляди на проблему. Спостерігається невдале поєднання теорії з фактичним матеріалом, використання риторики (тверджень) замість аргументації (доказів). Здобувач демонструє бідний словниковий запас, одноманітність граматичного ладу мови; спостерігається порушення мовностилістичних норм наукового стилю, зокрема наявне недоречне використання засобів виразності, неточне вживання термінології тощо; порушуються орфографічні й пунктуаційні норми.
	4 – 6 балів	Здобувач демонструє розуміння проблеми, чітко її формулює, проте розкриває її на низькому теоретичному рівні / заявлена тема розкрита не повно / наявні фрагменти, які не відповідають темі. Авторська модальність і оцінність виявляється невиразно. Здобувач загалом володіє навичками створення академічного тексту, аргументованого доведення тез, загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе, проте стиль викладу, використана лексика і термінологія не завжди відповідає академічним стандартам. Робота характеризується змістовою цілісністю і послідовністю викладу, проте логічно упорядковані думки не пов'язані між собою мовними засобами; вказані наявні альтернативні погляди на проблему

		<p>без їх адекватної оцінки; спостерігаються порушення у використанні прийомів порівняння й узагальнення. Використано змішаний стиль викладу з превалюванням неформального. Здобувач переважно дотримується лексичних, граматичних норм наукового стилю, проте наявні окремі орфографічні і синтаксичні помилки.</p>
	7 – 9 балів	<p>Здобувач демонструє розуміння проблеми, розкриває її на достатньому теоретичному рівні, присутня авторська модальність, оцінність, проте інтерпретація теми недостатньо глибока і самостійна. Здобувач загалом володіє навичками створення академічного тексту, аргументованого доведення, проте тези й приклади не завжди переконливі, здобувач переважно використовує традиційні форми доведення. Загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе, проте стиль викладу, використана лексика і термінологія не завжди відповідає академічним стандартам; виклад зрозумілий і чіткий; наявні незначні порушення логіки чи послідовності викладу; пояснюються альтернативні погляди на проблему та їх оцінка; використовуються прийоми порівняння, зіставлення й узагальнення. Текст загалом оформлено правильно, але трапляються поодинокі порушення орфографічних чи пунктуаційних норм.</p>
	10 балів	<p>Здобувач демонструє глибоке розуміння проблеми, чітко її формулює, розкриває на високому теоретичному рівні, обґрунтовано використовує відомості з наукових джерел. Інтерпретація теми глибока й самостійна, переважає авторська модальність й оцінність. Загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе; виклад зрозумілий і чіткий; стиль викладу відповідає академічним стандартам. Багатий словниковий запас, лексичні (зокрема термінологічні) та стилістичні засоби використовуються повністю адекватно й виразно. Наведені доведення логічні і обґрунтовані; сформульовані тези переконливі, супроводжуються грамотною аргументацією власної позиції; подаються альтернативні погляди на проблему та їх особиста оцінка автором; доречно</p>

		й грамотно використовуються прийоми порівняння, зіставлення й узагальнення; судження свідчать про самостійність мислення і широту кругозору автора. Текст повністю відповідає вимогам точності й правильності мовлення; допущені окремі (1-2) мовленнєві або стилістичні огріхи.
--	--	--

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Основи логопедії» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40. Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не анулюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

РОЗДІЛ 2.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	<i>Семінар</i> Науково-теоретичні основи логопедії.	3	1
2	<i>Семінар</i> Визначення алалії.	3	1
3	<i>Тренінг</i> Визначення афазії, етіологія, механізми.	3	1
4	<i>Дискусія</i> Організація та зміст корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку з ЗНМ.	3	1
5	<i>Семінар</i> Загальна характеристика заїкання.	3	1
6	<i>Тренінг</i> Комплексний підхід до подолання заїкання.	3	1
7	<i>Семінар</i> Визначення дислалії, значення терміну	3	1
8	<i>Семінар</i> Ринолалія як самостійна мовленнєва вада.	3	1
9	<i>Круглий стіл</i> Принципи, організація, етапи, зміст та методи роботи щодо усунення різних форм дизартрії.	3	1
10	<i>Майстер-клас</i> Загальна характеристика вад письмового мовлення. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії.	3	1
	Усього	30	10

2.1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема: Науково-теоретичні основи логопедії

Мета: Дослідження історії розвитку поглядів на класифікацію мовленнєвих порушень.

Питання для обговорення:

1. Які проблеми є актуальними для сучасної логопедії?
2. Які критерії покладені в основу існуючих класифікацій мовленнєвих порушень?
3. Назвіть суперечливі та невирішені питання класифікації мовленнєвих порушень.
4. Уточніть значення термінів, які використовуються при характеристиці мовленнєвих порушень.

Завдання:

1. Зробіть словник термінів, що розкривають сутність окремих видів мовленнєвих порушень.
2. Проведіть письмово порівняльний аналіз порушень мовлення.
3. Схарактеризуйте контингент групи спеціального дошкільного закладу для дітей з порушенням мовлення.
4. Підготуйте доповідь (або презентацію) про історію розвитку

логопедії, окремих порушень мовлення, наприклад заїкання, дисграфії, ЗНМ тощо (за вибором студента).

Рекомендована література

1. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
2. Колупаєва А. А.. Інклюзивна освіта : навч. посіб. – Київ : Педагогічна думка, 2019. – 304 с.
3. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із порушеннями мовлення в умовах закладів освіти. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 45 с.
5. Особливості класифікації мовленнєвих порушень у сучасній логопедії // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2020. – Вип. 39. – С. 85–92.
6. Сучасні підходи до діагностики та корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Київ, 2021. – № 78. – С. 112–118.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема: Поняття алалії.

Мета: Опанування поняття моторної (експресивної) алалії.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняттю алалія.
2. Як проходить обстеження дітей з моторною алалією?
3. Сутність системи корекційного впливу при моторній алалії.
4. Які передумови мовлення страждають при алалії, в чому проявляється недостатність аналізаторної діяльності та мотивації спілкування дітей з алалією?
5. Охарактеризуйте основні аспекти вивчення алалії сучасними авторами.

Завдання:

1. Поясніть особливості інтелекту та емоційно-вольової сфери при моторній алалії.
2. Напишіть доповідь (1-2 стор.) про особливості навчання дітей з моторною алалією.
3. Доберіть по 2-3 ігри та вправи для розвитку мовленнєвої активності дітей з алалією.
4. Дайте визначення етапів обстеження дітей з моторною алалією.

Рекомендована література

1. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
2. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
3. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із тяжкими порушеннями мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 48 с.
4. Особливості корекції моторної алалії у дітей дошкільного віку // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2020. – Вип. 39. – С. 120–126.
5. Тарасун В. В.. Логопедія : навч. посіб. – Київ : Освіта України, 2018. – 384 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема: Визначення афазії, етіологія, механізми

Мета: Дослідити зміст, етіологію та механізми афазії.

Питання для обговорення

1. Особливості порушення усного мовлення, читання та письма при акустико-гностичній сенсорній афазії.
2. Специфіка семантичної афазії.
3. Характеристика динамічної афазії.

Завдання:

1. Дайте визначення видів та механізмів порушення при різних видах афазії.
2. Зробіть порівняльну характеристику аферентної та еферентної моторної афазії.
3. Підготуйте презентацію (за вибором студента): 1) основні положення корекційно-педагогічної роботи при афазії; 2) форми афазії; 3) специфіка корекційно-педагогічної роботи при різних формах афазії.
4. Підберіть мовленнєвий та дидактичний матеріал для логопедичної роботи при різних формах афазії.

Рекомендована література

1. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
2. Hegde M. N.. Introduction to Communication Disorders. – 6th ed. – Boston : Cengage Learning, 2018. – 432 p.
3. Kolb B., Whishaw I. Q.. Fundamentals of Human Neuropsychology. – 7th ed. – New York : Worth Publishers, 2015. – 768 p.

4. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дорослим із порушеннями мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. – 52 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема: Організація та зміст корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку з ЗНМ

Мета: Визначення особливостей організації та змісту корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку з ЗНМ

Питання для обговорення:

1. Мовлення дітей з загальним недорозвиненням мовлення.
2. Становлення дитячого мовлення при нормі та при її недорозвиненні.
3. Етапи обстеження дітей з загальним недорозвитком мовлення. Диференціальні діагностики обстеження.
4. В чому полягає методика логопедичної роботи при загальному недорозвиненні мовлення?

Завдання:

1. Проведіть дискусію на тему. Які диференціальні діагностики обстеження дітей з загальним недорозвиненням мовлення найефективніші, чому?
2. Створіть презентацію на одну із запропонованих тем:
  - 1) Формування лексико-граматичного стану мовлення у дошкільників з ЗНМ;
  - 2) Формування зв'язного мовлення у дітей з ЗНМ;
  - 3) методика логопедичної роботи при загальному недорозвиненні мовлення
3. Дайте усну відповідь на питання:
  - 1) Які особливості логопедичної корекції порушень мовлення у дошкільників з ЗНМ I рівня?
  - 2) Як проходить логопедична корекція порушень мовлення у дошкільників з ЗНМ II рівня?
  - 3) Що характеризує логопедичну корекцію порушень мовлення у дошкільників з ЗНМ III рівня?

Рекомендована література

1. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
2. Колупаєва А. А.. Інклюзивна освіта : навч. посіб. – Київ : Педагогічна думка, 2019. – 304 с.

3. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із тяжкими порушеннями мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 48 с.
5. Особливості корекційної роботи з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 41. – С. 102–108.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема: Загальна характеристика заїкання

Мета: Розкриття змісту загальної характеристики заїкання.

Питання для обговорення

1. Розкрийте механізм заїкання з позиції фізіологічного підходу.
2. Які передумови створення комплексного підходу до усунення заїкання ви знаєте?
3. Симптоматика заїкання.
4. Перебіг заїкання в різні вікові періоди.

Завдання:

1. Опишіть (усно) особливості формування самооцінки у дітей дошкільного віку, що страждають на заїкання та психолого-педагогічні особливості дітей з заїканням.
2. Проаналізуйте (письмово) логопедичні технології в роботі з дітьми, що страждають на заїкання.
3. Поясніть (усно) особливості розвитку емоційно-вольової сфери у дітей старшого дошкільного віку з заїканням.

Рекомендована література

1. Bloodstein O., Ratner N. B.. A Handbook on Stuttering. – 7th ed. – San Diego : Plural Publishing, 2021. – 528 p.
2. Заїкання у дітей дошкільного віку: особливості прояву та корекції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 42. – С. 88–94.
3. Літовченко О.В. Заїкання у дітей : Профілактика і корекція. Навчальний посібник. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 40 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема: Комплексний підхід до подолання заїкання

Мета: Розкриття особливостей комплексного підходу до подолання заїкання.

Питання для обговорення

1. Основні задачі та форми лікувально-оздоровчої роботи з дітьми, що заїкаються.

2. Як реалізується диференційований підхід до усунення заїкання?

3. Ігрова діяльність та логоритміка при подоланні заїкання.

4. Які методики логопедичних вправ для виправлення заїкання у дітей дошкільного віку ви знаєте?

5. Профілактика заїкання.

Завдання:

1. Організуйте і проведіть тренінг¹ на одну із запропонованих тем:

1) логопедичні технології в роботі з дітьми, що заїдаються;

2) види психотерапії та її значення щодо усунення заїкання в різних вікових періодах;

3) особливості розвитку емоційно-вольової сфери у дітей старшого дошкільного віку з заїканням;

4) фактори, які впливають на ефективність подолання заїкання у дітей.

Рекомендована література

1. Bloodstein O., Ratner N. B.. A Handbook on Stuttering. – 7th ed. – San Diego : Plural Publishing, 2021. – 528 p.
2. Заїкання у дітей дошкільного віку: особливості прояву та корекції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 42. – С. 88–94.
3. Літовченко О.В. Заїкання у дітей : Профілактика і корекція. Навчальний посібник. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 40 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема: Визначення дислалії, значення терміну

Мета: Розкриття і засвоєння знань про термінологію, особливості прояву і специфіку дислалії.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні форми дислалії, вкажіть критерії їх визначення.

2. Опишіть артикуляцію звука (за вибором).

3. Визначте прийоми та посібники, які використовують для усунення дефектів звуковимови.

---

¹ Методичні рекомендації щодо проведення тренінгів подано на стор. 27

Завдання:

1. Охарактеризуйте основні види порушень вимови окремих звуків (усно).
2. Поясніть механізм визначення стану звуковимови у дітей, а також виявлення порушень при відвідуванні дітьми спеціалізованого закладу (усно).
3. Розкрийте 2-3 дефекти вимови звука (за вибором), доберіть вправи для корекції і законспекуйте їх (3 вправи на кожен вид порушення) (письмово).

Рекомендована література

1. Bernthal J. E., Bankson N. W., Flipsen P.. Articulation and Phonological Disorders : Speech Sound Disorders in Children. – 8th ed. – Boston : Pearson, 2017. – 480 p.
2. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
3. Дислалія у дітей: сучасні підходи до діагностики та корекції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 41. – С. 74–80.
4. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із порушеннями звуковимови. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 38 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема: Ринопалія як самостійна мовленнєва вада

Мета: Розкриття механізму ринопалії як самостійної мовленнєвої вади.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте основні форми ринопалії у дітей.
2. У чому полягає вплив вроджених розщелин піднебіння на мовленнєвий розвиток дитини?
3. Прийоми корекції звукової сторони мовлення у дітей, що страждають на ринопалію.

Завдання:

1. Поясніть специфіку порушень усного та письмового мовлення у дітей старшого дошкільного віку, які мають ринопалію (усно).
2. У формі таблиці зробіть порівняльну характеристику дітей з ринопалією та дітей, які мають дизартрію і алалію.

Рекомендована література

1. Kummer A. W.. Cleft Palate and Craniofacial Anomalies : Effects on Speech and Resonance. – 3rd ed. – Boston : Cengage Learning, 2013. – 512 р.
2. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
3. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
4. Особливості корекційної роботи з дітьми з ринолалією // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 42. – С. 101–107.
5. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із вродженими вадами піднебіння. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 44 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

Тема: Принципи, організація, етапи, зміст та методи роботи щодо усунення різних форм дизартрії

Мета: Вивчення і актуалізація знань про принципи, організацію, етапи, зміст та методи роботи щодо усунення різних форм дизартрії.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика дизартрії.
2. В чому полягає відмінність дизартрії від дислалії та алалії?
3. Розкрийте класифікацію дизартрії.

Завдання:

1. Організуйте і проведіть круглий стіл на тему «Структура дефекту при дизартрії та її основні клінічні ознаки». З використанням завчасно підготовлених наочних, дидактичних і методичних матеріалів.

Рекомендована література

1. Duffy J. R.. Motor Speech Disorders : Substrates, Differential Diagnosis, and Management. – 4th ed. – St. Louis : Elsevier, 2020. – 600 p.
2. Гаврилова Н. В.. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
3. Дизартрія у дітей: сучасні підходи до діагностики та корекції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2021. – Вип. 41. – С. 90–96.

4. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Слово, 2015. – 672 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із дизартрією. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. – 46 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10

Тема: Загальна характеристика вад письмового мовлення. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії

Мета: Розкриття загальної характеристики вад письмового мовлення, етіології та патогенезу дисграфії, дислексії, дизорфографії.

Питання для обговорення:

1. Які порушення письмового мовлення ви знаєте?
2. Дайте визначення поняттю дислексія.
3. Дайте визначення поняттю дисграфія.
4. Дайте визначення поняттю дизорфографії.
5. Назвіть основні напрямки логопедичної роботи при порушеннях читання.
6. Назвіть основні напрямки логопедичної роботи при порушеннях письма.
7. Профілактика порушень читання та письма.
8. Як проходять обстеження письмового мовлення у дітей передшкільного віку?

Завдання:

1. Проведіть порівняльний аналіз етіології та патогенезу дисграфії, дислексії, дизорфографії (в формі таблиці)
2. Створіть і проведіть презентацію на одну із запропонованих тем:
  - 1) формування зорового сприйняття у дітей старшого дошкільного віку з оптичною дисграфією;
  - 2) дислексія у старших дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення;
  - 3) використання комп'ютерних технологій в корекції дисграфії у дошкільників;
  - 4) попередження дисграфії у дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

1. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Київ, 2012. – Вип. 21. – С. 65–70.

2. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекції дисграфії у молодших школярів // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. – Київ, 2017. – Вип. 34. – С. 24–32.
3. Коломоєць Т. Г., Нагорняк Ю. С. Актуальні аспекти проблеми порушення письма в учнів початкової школи // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – Умань, 2023. – Вип. 2 (28). – С. 71–76.
4. Нагорняк Ю. С. Корекція оптико-просторових і графічних помилок у молодших школярів з дисграфією // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2023. – Вип. 44. – С. 66–72.
5. Сучасні підходи до вивчення дисграфії та дислексії у дітей // Наукові інновації та передові технології. – 2025. – № 5 (45). – С. 120–126.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ, ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА РОБОТИ З ЛІТЕРАТУРОЮ

Підготовка до практичних занять передбачає ознайомлення з метою і змістом роботи, що виконується під час підготовки до практичного заняття, методами і способами реалізації. Особлива увага приділяється науково-творчій роботі (підготовка доповідей, презентацій, участь в дискусіях). Вона передбачає регулярне ознайомлення з діючими навчальними програмами, з існуючими навчальними та методичними посібниками з курсу логопедія, з фаховими періодичними виданнями.

Мета практичних робіт – здобуття знань, умінь та навичок з основ логопедії; розвиток самостійності мислення і творчої активності студентів шляхом рівноправної і активної їх участі в обговоренні питань, що розглядаються; розробка наочно-дидактичного та методичного матеріалу для діагностики та подальшої організації корекційної роботи з дітьми з вадами мовлення в спеціалізованому ЗДО, формування практичних навичок.

Завдання практичних робіт:

- систематизувати, поглибити та актуалізувати знання, одержані під час лекційної і самостійної роботи та у ході вивчення дисциплін, прямо або опосередковано пов'язаних з курсом;
- сформувані практичні навички: планування освітнього процесу (розробка календарно-тематичного плану, плану-конспекту заняття тощо).
- закріплення, розширення і поглиблення знань з основ логопедії і конкретної теми;
- розвиток навичок постановки проблем і вирішення завдань;
- відпрацювання навичок ведення дискусії, аргументації і відстоювання своєї думки;
- демонстрація студентами досягнутого рівня знань;
- формування навичок самостійної роботи.

Функції практичного заняття: пізнавальна, виховна, розвиваюча,

контрольна.

Виконання практичних робіт дає можливість організувати порівняння, обговорення результатів роботи, під час якого у здобувачів вищої освіти формуються власні переконання, судження, прагнення до спілкування. Оцінка, яка виставляється за практичну роботу, складається з таких елементів: знання теоретичних відомостей з пройденого матеріалу; повнота розкриття виконаної роботи; повнота та якість оформлення звіту. У методичних рекомендаціях розкриті шляхи контролю за самопідготовкою здобувачів вищої освіти.

На першому занятті здобувач вищої освіти отримує від викладача завдання з курсу, плани підготовки до практичних занять, перелік необхідних джерел і літератури.

Практичне заняття – одна з форм організації навчального процесу роботи студентів, яка регламентується згідно з вимогами про організацію освітнього процесу у ЗВО. Практичне заняття – це колективне обговорення студентами теоретичних питань під керівництвом викладача, виконання практичних завдань, представлення раніше підготовлених робіт та результатів дослідження, виступ з доповіддю або презентацією, їхнє подальше обговорення. Крім того, на практичному занятті студент відповідає на питання; уточнює, доповнює і узагальнює відповіді інших; бере участь в рольових іграх, дискусіях; виступає з повідомленням, доповіддю. Сприятливою є дискусійна форма засвоєння матеріалу, співтворчість в обговоренні проблем, інтелектуальне змагання.

При підготовці до практичного заняття студент має опанувати конспект лекцій з теми заняття, потім вивчити навчальну та довідкову літературу (підручник, навчальні посібники, словники, енциклопедії), після чого – першоджерела. Літературу необхідно конспектувати і давати стислі письмові відповіді на питання практичного заняття. Такі відповіді знадобляться при підготовці до екзамену. У них слід відобразити зміст основних понять і зв'язок між ними, дати власну оцінку тим чи іншим концепціям, виявити зв'язок досліджуваного питання з сучасністю, з майбутньою професійною діяльністю. За необхідності викладач консультує студентів з незрозумілих питань.

Текст виступу на практичному занятті (повідь) має бути написаним студентом самостійно. Виступи, на яких студент обмежується тільки читанням вже опублікованого тексту, викладачем не враховуються.

На практичні заняття виносяться ключові теми, заплановані в програмі навчальної дисципліни, освоєння яких визначає якість професійної підготовки майбутніх логопедів.

Рекомендації щодо роботи з літературою. При вивченні дисципліни у студентів повинен вироблятися раціонально-критичний підхід до досліджуваних проблем і явищ. Це включає розуміння того, що з часом ряд інформаційних та теоретичних матеріалів застаріває, вимагаючи критичного ставлення. З іншого боку, кожне поточне питання має свою історію, яку теж

корисно знати. Кожна подія може мати різні інтерпретації, тому слова, сказані багато років тому, можуть мати важливе значення й сьогодні.

Щоб зрозуміти зміст матеріалу, потрібно вміти його прочитати. Починати слід з попереднього перегляду, в ході якого ознайомитися з назвою роботи, з анотацією, змістом, передмовою. Часто задум роботи ясний вже при ознайомленні з її назвою та змістом, в результаті якого стає зрозумілим розвиток думки автора. Власні міркування доцільно занотовувати.

Переглядаючи текст змісту, слід зупинитися на тих розділах, які представляють особливий інтерес, побіжно ознайомитися з ними, складаючи в загальних рисах своє уявлення про них. Мета цієї дії – знайти місця, пов'язані з потрібною темою, визначивши при цьому, що цінного в кожному з них.

Наступний етап – читання виділених місць з фіксацією найголовніших відомостей. При цьому треба чітко і ясно усвідомлювати мету читання, постійно тримаючи її перед собою: з якого питання потрібна інформація, для чого потрібна, її характер тощо необхідно змінювати режим читання – від побіжного до вдумливого – в залежності від цінності інформації, зупиняючись там, де це потрібно для глибокого розуміння тексту.

Слід навчитися визначати структуру тексту за співвідпорядкованістю його частин, з огляду на взаємозв'язок тексту з ілюстративним матеріалом, посиланнями, примітками і таблицями. Все це допомагає розумінню тексту при побіжному ознайомленні з ним. Так виробляється здатність при читанні відразу розуміти зміст і значення нової інформації.

Багато книг і статей мають в своєму апараті списки літератури, які дають можливість поповнити інформаційну обізнаність про додаткову літературу з даного питання.

Наступний етап – ведення записів прочитаного. Існує кілька видів записів: план, виписки, тези, анотація, резюме, конспект.

Планом зручно користуватися при підготовці до усного виступу за обраною темою. Кожен пункт плану повинен розкривати одну зі сторін обраної теми, а весь план повинен охоплювати її цілком.

Тези припускають стислий виклад основних положень тексту в формі ствердження або заперечення. Вони є більш досконалою формою записів і представляють основу для дискусії. До того ж їх легко запам'ятати.

Анотація – короткий виклад змісту – дає загальне уявлення про роботу.

Резюме коротко характеризує висновки, головні підсумки твору.

Конспект є найбільш поширеною формою ведення записів. Основний зміст конспекту становлять тези, доповнені доказами і міркуваннями. Конспект може бути текстуальним, вільним або тематичним. Текстуальний це цитатник зі збереженням логіки роботи і структури тексту. Вільний конспект заснований на викладі матеріалу в тому порядку, який більш зручний автору. У цьому випадку конспект є збиранням воєдино думок, розкиданих по всій книзі. Тематичний конспект може бути складений з кількох джерел, де за основу береться тема, що інтерпретується по-різному. Економію часу дає використання при записах різного роду скорочень,

абревіатур тощо.

3.1. Методичні рекомендації щодо написання і оформлення доповіді для практичного заняття

Працюючи з літературними джерелами, не слід обмежуватися простим переказом змісту прочитаного. Необхідно виділити найбільш важливі теоретичні положення і обґрунтувати їх, розкрити особливості різних думок на одне й те ж питання, оцінити практичне і теоретичне значення результатів реферованої праці, а також висловити власне ставлення до ідей і висновків автора, підкріпивши його певними аргументами (особистим досвідом, висловлюваннями інших дослідників тощо).

Рефероване джерело, списки використаної літератури, а також всі посилання на літературні роботи повинні бути оформлені за алфавітом, з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Доповідь на практичне заняття має дорівнювати за обсягом 6-8 сторінкам друкованого тексту. На титульній сторінці вказується назва дисципліни, тема доповіді, ПІП студента, його факультет, курс, група і рік виконання.

1. Загальні положення Підготовка доповіді сприяє формуванню навичок дослідницької роботи, розширює пізнавальні інтереси, вчить критично мислити, вона має бути структурована, відповідно до розробленого плану, з урахуванням теми і мети написання. Має містити власні висновки, узагальнення та результати теоретичного аналізу науково-методичної літератури. Доповідь повинна бути виконана грамотно, з дотриманням культури викладу.

2. Вибір теми доповіді. Тематика доповіді може визначатись як викладачем, так і студентом, відповідно до його наукових інтересів.

3. Етапи роботи над доповіддю. Формулювання теми, яка повинна бути актуальною і цікавою за змістом. Підбір і вивчення основних джерел за темою (як правило, при розробці доповіді використовується не менше 5-10 різних джерел). Складання списку використаних джерел. Обробка і систематизація інформації. Розробка плану доповіді. Написання доповіді. Публічний виступ з результатами дослідження.

4. Структура доповіді: титульний лист; зміст (в ньому послідовно викладаються назви пунктів доповіді, вказуються сторінки, з яких починається кожен пункт); вступ (формулюється суть досліджуваної проблеми, обґрунтовується вибір теми, визначається її актуальність, вказуються мета і завдання доповіді, дається характеристика використаної літератури) (1 стор.); основна частина (кожен розділ її, доказово розкриваючи окрему проблему або одну з її сторін, логічно є продовженням попереднього; як правило, основна частина складається з теоретичного та практичного розділів; в ній можуть бути представлені таблиці, графіки, схеми; в тексті обов'язково мають бути посилання на літературу, наприклад [5, с. 7]) (4-5 стор.); висновки (підводяться підсумки або дається узагальнений висновок по

темі доповіді, пропонуються рекомендації) (1 стор.); список використаних джерел (перелік використаних книг, статей, прізвища авторів наводяться в алфавітному порядку, при цьому всі джерела даються під загальною нумерацією. Література оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015) (1 стор.); додатки (вони подаються за необхідності; не рахуються до загальної кількості сторінок основного тексту; оформляються на окремих аркушах, причому кожен має мати свій тематичний заголовок і номер, який пишеться в правому верхньому куті, наприклад: «Додаток А»).

Теми доповідей для підготовки до практичного заняття, визначені темою заняття, наприклад:

- 1) науково-теоретичні основи логопедії;
- 2) сенсорна алалія;
- 3) визначення афазії, етіологія, механізми;
- 4) поняття про ЗНМ;
- 5) етапи, зміст та методи роботи щодо усунення різних форм дизартрії тощо.

3.2. Методичні рекомендації щодо підготовки до дискусії на практичному занятті

Дискусія дає інформацію, розширює знання, формує вміння логічно мислити. *Дискусія* – це спільна пізнавальна діяльність, що виникає при наявності об'єктивного предметно-логічного конфлікту, що характеризується розбіжністю поглядів учасників на предмет обговорення. Спільна пізнавальна діяльність при цьому здійснюється за допомогою спілкування опонентів.

Для успішності дискусії потрібні дії складових аспектів спілкування: адекватне сприйняття партнерами один одного, організація взаємодії між ними, побудова прагматично орієнтованих висловлювань. Бажаний прагматичний ефект комунікації досягається шляхом інтелектуального і емоційного впливу партнерів один на одного, тобто шляхом переконання та встановлення емпатичних зв'язків. Неважко переконатися, що дискусія на заняттях з основ логопедії є дієвим засобом формування знань і вмінь та компетентностей студентів, їх розвитку за умови, якщо викладач вміє її продуктивно організувати, ставити перед студентами пошукові завдання і методично грамотно направляти їх пізнавальну діяльність.

Необхідне дотримання принципів науковості та свідомості, активності і раціональності, принципу врахування індивідуальних особливостей студентів, основна її мета – засвоєння нової інформації, під впливом якої попередня думка може істотно змінитися і сформуватися план дій щодо її подальшого освоєння. Зокрема, необхідно пам'ятати про мету дискусії, прагнути не перемогти, а дійти істини; поважати думки опонента, вислуховувати його до кінця, питання ставити в коректній формі; свій виступ зробити аргументованим, з залученням фактичного матеріалу, з посиленнями на думки вчених, результати практичної роботи;

дотримуватись доброзичливого тону, формул мовного етикету, які виражають згоду і незгоду; дискусія не повинна перетворюватися в з'ясування особистих стосунків; бути відкритими для іншої точки зору, вміти погодитися з доводами опонента.

Студентам при підготовці до дискусії необхідно засвоїти формули мовного етикету, зокрема особливу увагу приділити способам вираження згоди: 1. Так. Звісно. Зрозуміло. Це так. 2. Абсолютно вірно. 3. Ви не помилились. 4. Я з вами згоден. 5. Це точно. 6. Мені нічого вам заперечити. 7. Ви як завжди праві. 8. Правильно. Без сумніву. 9. Само собою зрозуміло. 10. Я теж так думаю. 11. В цілому я згоден. 12. Я поділяю Вашу думку. 13. Я дотримуюся цієї ж думки. 14. Ви мене переконали. 15. Моя точка зору повністю збігається з Вашою.

Використовуючи прийом «від зворотного», можна визначити допустимі форми для вираження незгоди.

Теми для дискусій визначаються темою і метою практичної роботи з «Основ логопедії»

Основними умовами успішного проведення дискусії є: вміння викладача вести дискусію; дотримання її правил; високий рівень активності студентів, зумовлений їх підготовкою. Такий полілог покращує засвоєння навчального матеріалу і формує вміння, необхідні для роботи в колективі: відстоювати власну думку, прислухатися до доводів опонентів, вибирати правильне рішення, все це сприяє загальному і професійному розвитку людини.

3.3. Методичні рекомендації щодо проведення тренінгів

Слово "тренінг" походить від англійського "to train", що означає "навчати, тренувати, дресировати"

Тренінг - це одночасно: цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення досвіду.

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю суттю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, перш за все, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних форм, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама по собі чимось негативним, проте у світі швидких змін і безперервного старіння знань традиційна форма навчання має звужені рамки застосування.

Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг має певну мету. Нею можуть бути: інформування та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та умінь; опанування нових технологій у професійній сфері; зменшення чогось небажаного (проявів поведінки, стилю неефективного спілкування, особливостей реагування тощо); зміна погляду на проблему; зміна погляду на процес навчання, аби зрозуміти, що він може давати наснагу та задоволення; підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя; пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій роботі різних спеціалістів, представників різних відомств, які впливають на розв'язання цих проблем; активізація громадськості щодо розв'язання актуальних проблем; здобуття альтернативної громадянської освіти.

Тренінг має свої «атрибути». До них належать: тренінгова група; тренінгове коло; спеціально обладнане приміщення та приладдя для тренінгу (фліпчарт, маркери тощо); тренер; правила групи; атмосфера взаємодії та спілкування; інтерактивні методи навчання; структура тренінгового заняття; оцінювання ефективності тренінгу.

Тренінгова група - це спеціально створена група, учасники якої за сприяння ведучого (тренера) включаються в інтенсивне спілкування, спрямоване на досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань. Тренінгова група зазвичай включає 15-20 осіб. Така кількість людей дозволяє оптимально використати час та ефективно навчати людей.

Програмою дисципліни «Основи логопедії» передбачені тренінгові заняття різної тривалості: від 1,5 до 3-х годин (2-4 академічні години тривалістю 45 хвилин кожна)

Головне, що забезпечує сприятливу атмосферу для навчання у тренінговій групі, - це правила, яких має дотримуватися кожний учасник. Основні з них: цінування часу; ввічливість; позитивність; розмова від свого імені; добровільна активність; конфіденційність; «стоп»; «піднята рука»; зворотний зв'язок тощо. Правила приймаються на початку тренінгу всіма учасниками групи і потрібні для того, щоб кожний міг: працювати в комфортних умовах; отримувати інформацію самому й не заважати отримувати інформацію іншим у зручній для кожного спосіб; відверто, без побоювань висловлювати свої думки; дозволити собі спонтанні, попередньо не зважені вислови, що наближатиме тренінг до реального життя; бути впевненим, що надану ним інформацію використають тільки в інтересах учасників.

Тренінг проводить тренер (ведучий), який обирається з числа студентів і спілкується з учасниками «на рівних», він такий самий учасник тренінгової групи, як і всі інші студенти. Але одночасно він є й каталізатором усіх процесів, що відбуваються в групі на шляху до досягнення визначеної мети тренінгу (для цього він повинен розуміти настрій кожного учасника). Тренер відрізняється від інших учасників тим, що: володіє заздалегідь підготовленою інформацією щодо означеної теми; знає план і методику проведення заняття;

Проведення тренінгу відбувається за певною структурою. Типова структура, мета та завдання тренінгу разом слугують основою для складання плану його проведення. Такий план може мати різні форми (таблиця, перелік послідовних дій, схема тощо), але принципово те (і це слід добре засвоїти майбутньому тренеру), що план тренінгу слід скласти обов'язково. Природно, це не означає, що тренінг пройде повністю так, як було заплановано, проте план допоможе тренеру дотримуватися основних питань, які мають бути опрацьовані в ході роботи групи, інакше неможливо досягти поставленої мети тренінгу. Під час тренінгу неодмінно виникає багато побічних тем для обговорення, і кожна з них виявляється більш чи менш привабливою для учасників. Проте їх опрацювання слугуватиме іншим цілям. Тим часом термін заняття спливатиме, й обов'язкові питання можуть залишитися не розглянутими. Тож саме завчасно складений план допоможе дотримуватися обраної теми, дістатися бажаної мети.

Існує два способи формування груп – для роботи у складі цілої групи та для роботи у складі малих груп. Заняття у складі групи передбачає, що всі учасники сидять разом, а їхня увага зосереджена на лідері групи. На відміну від занять у складі всієї групи, коли люди є переважно пасивними одержувачами інформації, заняття в малих групах передбачає активність учасників, їхню жваву взаємодію одного з одним, вироблення ними власних ідей та виявлення творчості в інших формах.

Існує чимало способів організації малих груп, кількість людей у яких, зазвичай, коливається від двох до восьми. Якщо кількість членів перевищує вісім, їм стає важко всім одночасно брати участь у роботі і, відповідно, легше виключитися з неї - при цьому група, як правило, розпадається на підгрупи. Спосіб формування груп залежатиме від виду роботи, якою вони мають займатися.

Групи обговорення створюються для стимулювання мислення та вироблення ідей, пов'язаних з певною темою. Оптимальний розмір групи обговорення становить 4-6 осіб. Обговорення має бути відносно коротким - приблизно десять хвилин.

Пари. Завдання, призначені для пар, необхідно добирати дуже ретельно. Вони мають бути короткими, щоб учасники не могли зайти у глухий кут, якщо пари не спрацюються.

Трійки. Малі групи у складі трьох осіб особливо корисні, коли треба, щоб двоє людей взаємодіяли між собою, а один спостерігав за ними і робив зауваження. Члени малої групи з трьох осіб розподіляють між собою ролі промовця, слухача та спостерігача. У такій трійці промовець розповідає задану тему, слухач реагує на промову згідно з тренерським завданням, а спостерігач не бере участі в розмові. Він лише спостерігає та записує свої зауваження («погляд збоку»), а наприкінці вправи коментує враження від почутого. Взаємодія промовець-слухач триває, як правило, від 5 до 10-и хвилин. Спостерігач коментує протягом близько 5-и хвилин. Члени трійки по черзі міняються ролями в певному порядку, щоб кожний з них побував у всіх трьох ролях.

Міні-лекції не перебільшують 10-15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до багатьох людей одночасно; розповісти, як виконувати певні дії, що їх згодом опануватимуть самі учасники в ході практичних вправ; підсумувати результати роботи малих груп для всієї аудиторії.

Презентації спрямовані на надання нових результатів, нової інформації з конкретного, досить вузького, практичного аспекту теми, яка є предметом навчання. Успішна презентація вимагає від того, хто її проводить:

- заздалегідь потренуватися у проведенні презентації, аби виглядати й почувати себе впевнено;
- заздалегідь організувати всі необхідні умови для проведення презентації (підготувати робоче місце, засоби наочності - плакати, слайди, демонстраційну апаратуру тощо);
- у ході роботи періодично запитувати аудиторію щодо зрозумілості нової інформації, підтримувати постійний зворотний зв'язок;
- виявляти гнучкість, бути готовим до непередбачуваних обставин, адже презентована нова інформація для когось може виявитися такою, що заперечує його усталеним поглядам.

Коллективні презентації. Це така форма представлення матеріалу, коли кілька (троє або більше) осіб разом (по черзі) повідомляють інформацію аудиторії. Згідно із вказівками ведучого, який регулює черговість виступів, кожний презентуючий робить доповідь певної тривалості (зазвичай до 15-20-и хвилин).

«Мозковий штурм» проводиться у два етапи: на першому етапі формулюють ідеї, на другому їх оцінюють. Зазвичай використовується велика шкільна дошка або аркуші фліп-чартного паперу, де один з учасників записує ідеї так, щоб усі могли їх бачити. Це стимулює мислення і зручно для відбору кращих ідей у ході оцінювання на другому етапі.

Аналіз ситуаційних вправ, тобто реальних ситуацій, представлена групі для аналізу. Вона може бути запозичена з досвіду викладача, однокласників, з літературних описів, досвіду логопедичної роботи. За допомогою цього методу можна проводити аналіз реальних ситуацій, визначати в них ключові проблемні питання, формулювати ідеї щодо можливого розв'язання таких ситуацій.

Рольова гра. Це ефективна навчальна методика, яка має бути добре продумана й організована, щоб забезпечити позитивний вплив. За допомогою рольової гри можна: набути досвіду використання певних навичок в ігровій ситуації; проаналізувати альтернативні способи дій, ідеї, запропоновані для виконання завдання гри, зміни ситуації на краще; відпрацювати на практиці певні види поведінки в безпечному середовищі перед тим, як розпочати їх застосування в реальному житті; набути впевненості у своїх силах під час практичних дій або репетиції певної події; закріпити засвоєний матеріал шляхом забезпечення зворотного зв'язку; додати до навчального процесу елемент розваги.

Рольові ігри, як і багато інших ігор та тренінгових вправ, належать до

інтерактивних методів навчання. Інтерактивне навчання передбачає використання різних видів активності учасників тренінгу: фізичної (рухова активність); соціальної (активність у соціальному оточенні-комунікація, взаємодія, взаємосприйняття); змістовної щодо тематики тренінгу. Відповідно до того, яка активність домінує у грі, таке завдання й вирішуватиме у тренінгу гра, вправи. Наприклад, якщо застосовуватимуться фізичні вправи, які не пов'язані зі змістом тренінгу, то вони виконуватимуть роль розминки, слугуватимуть засобом пожвавлення групи.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1	<i>Науково-теоретичні основи логопедії.</i> Об'єкт і предмет, мета і завдання логопедії як науки. Зв'язок логопедії з іншими науками та їх значення для розвитку теорії і практики логопедії.	9	13	індивідуальна групова співбесіда, усне опитування, перевірка практичних завдань, есе, екзамен
2	<i>Визначення алалії.</i> Діагностичне обстеження дітей із алалією. Принципи, прийоми, зміст обстеження. Значення спостереження за дитиною при здійсненні діагностики. Специфіка обстеження дітей, що не володіють і не користуються мовленням. Відмежування моторної алалії від інших мовленнєвих вад (дитяча афазія, анартрія, дизартрія) і станів (мутизм, аутизм). Відмежування моторної алалії від розумової відсталості.	9	12	
3	<i>Визначення афазії, етіологія, механізми.</i> Співвідношення мовленнєвих і немовленнєвих симптомів, зв'язок між порушенням мовлення і мислення. Диференційна діагностика афазій від інших тяжких патологій мовлення. Виявлення та оцінка порушених і збережених ланок ВПФ	9	13	

	і особливості особистості хворого з афазією.		
4	<i>Організація та зміст корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку з ЗНМ.</i> Особливості психолого-логопедичного обстеження дітей. Психолого-педагогічна характеристика дітей із ЗНМ. Завдання, зміст і напрямки логопедичної роботи на кожному з рівнів недорозвинення мовлення у дітей: - дошкільного віку.	9	12
5	<i>Загальна характеристика заїкання.</i> Порівняльна характеристика різних форм заїкання. Особливості мовленнєвого та психічного розвитку дітей з різними формами заїкання	9	13
6	<i>Комплексний підхід до подолання заїкання.</i> Психологічні та психотерапевтичні методи подолання заїкання. Сучасні методики подолання заїкання у дітей дошкільного віку.	9	11
7	<i>Визначення дислалії, значення терміну</i> Принципи та методи логопедичної роботи, спрямованої на виховання правильної вимови звуків. Характеристика основних етапів роботи над звуком: підготовчого етапу формування первинних вимовних умінь та навичок, другого етапу - постановки звуків і третього етапу - їх автоматизації, диференціації та введення в зв'язне мовлення.	9	13
8	<i>Ринолалія як самостійна мовленнєва вада.</i> Характеристика основних форм ринолалії у дітей дошкільного віку.	9	13
9	<i>Принципи, організація, етапи, зміст та методи роботи щодо усунення</i>	9	11

	<i>різних форм дизартрії.</i> Вплив дизартрії на розвиток особистості дитини. Особливості прояву дизартрії в різних вікових періоди. Мінімальні дизартричні прояви, їх порівняльний аналіз з дислалією.		
10	<i>Загальна характеристика вад письмового мовлення. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії.</i> Симптоматика дисграфії та дислексії. Основи корекційної роботи. Профілактика дисграфії та дислексії.	9	13
	Разом	90	124

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Проаналізуйте дискусійні аспекти сучасних класифікацій мовленнєвих порушень та обґрунтуйте доцільність їх використання в практиці логопеда.
2. Порівняйте клініко-педагогічну та психолого-педагогічну класифікації мовленнєвих порушень: у чому їх сильні та слабкі сторони?
3. Обґрунтуйте необхідність комплексного підходу у логопедичній корекції різних мовленнєвих порушень.
4. Проаналізуйте взаємозв'язок мовлення та вищих психічних функцій у дітей з важкими мовленнєвими порушеннями.
5. Поясніть, як структура дефекту впливає на вибір корекційної стратегії.
6. Порівняйте моторну алалію з дизартрією та афазією за механізмами порушення.
7. Проаналізуйте труднощі диференційної діагностики моторної алалії та розумової відсталості.
8. Обґрунтуйте роль немовленнєвих порушень у структурі дефекту при алалії.
9. Поясніть специфіку формування мовленнєвої мотивації у дітей із сенсорною алалією.
10. Проаналізуйте нейролінгвістичний підхід до розуміння афазії та його значення для логопедії.
11. Порівняйте механізми різних форм афазії та їх вплив на мовленнєву діяльність.
12. Обґрунтуйте особливості корекційної роботи при різних формах афазії.

13. Поясніть системний характер порушень мовлення при ЗНМ.
14. Проаналізуйте відмінності між рівнями ЗНМ та їх значення для побудови корекційної роботи.
15. Обґрунтуйте взаємозв'язок мовленнєвого та психічного розвитку дітей із ЗНМ.
16. Порівняйте невротичне та неврозоподібне заїкання: у чому принципова різниця?
17. Проаналізуйте роль психоемоційних факторів у виникненні та перебігу заїкання.
18. Обґрунтуйте ефективність логоритміки як методу корекції заїкання.
19. Поясніть, чому заїкання розглядається як комплексне порушення.
20. Порівняйте функціональну та механічну дислалію за механізмами виникнення.
21. Обґрунтуйте значення етапності у формуванні правильної звуковимови.
22. Проаналізуйте вплив порушень звуковимови на формування письмового мовлення.
23. Поясніть механізми формування ринолалії та їх вплив на мовленнєву систему.
24. Проаналізуйте первинні та вторинні дефекти при ринолалії.
25. Порівняйте дизартрію з дислалією та ринолалією за структурою дефекту.
26. Обґрунтуйте роль нейромоторних порушень у формуванні дизартрії.
27. Проаналізуйте особливості формування особистості у дітей із дизартрією.
28. Поясніть психофізіологічні механізми письма та читання.
29. Порівняйте етіологію та патогенез дисграфії, дислексії та дизорфографії.
30. Обґрунтуйте значення ранньої профілактики порушень письмового мовлення.

РОЗДІЛ 5.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Підготувати есе на електронному і паперовому носіях, виступити на практичному занятті з відповідною тематикою (протягом семестру)

5.1. Приблизна тематика есе:

№ з/п	Назва теми
1	Звуковимовлюючі характеристики усного мовлення
2	Акустичні характеристики усного мовлення
3	Особливості темпоритму при різних порушеннях артикуляційної сторони мовлення.

4	Сучасні підходи до постановки різних груп звуків
5	Розвиток фонематичного сприйняття, навичок звукового аналізу та синтезу як основи для оволодіння грамотою
6	Діагностичні можливості нейропсихологічного підходу в обстеженні дітей дошкільного віку з вадами мовленнєвого розвитку
7	Значення передмовленнєвого обстеження малюка для ранньої діагностики мовленнєвих порушень
8	Лінгвістичний підхід до процесу породження мовлення
9	Історичний аспект становлення логопедичного обстеження

**ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН
ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ,
НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.**

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есе тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

5.2 Методичні вказівки щодо оформлення есе

Есе — це нарис студента на задану тему, який висловлює обґрунтовану авторську позицію та написаний у вільній формі. Зазвичай як тема есе наводиться цитата, ставиться полемічне питання чи наводиться ситуація з професійної сфери діяльності, яку має осмислити студент.

Структура написання есе зазвичай складається з таких частин:

- вступ;
- основна частина;
- висновок;
- список використаних джерел (літературні джерела (не більше 5) розміщуються в алфавітному порядку, відповідно до ДСТУ 8302:2015.

На титульному листі до структури есе вказують назву навчального закладу, предмет, тему роботи, ПІБ та курс, групу студента, ПІБ, науковий ступінь та посаду викладача.

Основні технічні вимоги до написання есе:

- шрифт –Times New Roman;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кегль – 14;
- мова – державна;
- текст розташовується з одного боку аркуша паперу формату А4 (210 x 297 мм);
- до 40 рядків на сторінку;
- в есе має бути назва (збігається з тематикою тексту);
- відступи від країв аркуша – зліва 3 см, згори та знизу 2 см, справа 1,5 см;
- за наявності використаної літератури – посилання на джерело (наприклад, [1, с. 11]).

ГЛОСАРІЙ

Афазія — порушення вже сформованого мовлення внаслідок локальних уражень головного мозку.

Акустико-гностична афазія — форма афазії, при якій порушується розуміння мовлення через дефіцит фонематичного сприймання.

Акустико-мнестична афазія — форма афазії, що характеризується зниженням слухо-мовленнєвої пам'яті.

Алалія — системне недорозвинення мовлення, спричинене органічним ураженням мовленнєвих зон мозку в ранньому віці.

Аналізаторна діяльність — робота сенсорних систем (слухового, зорового, рухового аналізаторів), що забезпечує сприймання та обробку інформації.

Аферентна моторна афазія — форма афазії, при якій порушується артикуляційна база мовлення.

Дизартрія — порушення вимови, зумовлене недостатньою іннервацією мовленнєвих м'язів.

Дисграфія — часткове порушення процесу письма, що проявляється у стійких помилках.

Дислалія — порушення звуковимови при нормальному слуху та збереженій іннервації мовленнєвого апарату.

Дислексія — часткове порушення процесу читання.

Дизорфографія — порушення засвоєння орфографічних норм письма.

Динамічна афазія — форма афазії, що проявляється труднощами програмування мовленнєвого висловлювання.

Експресивне мовлення — активне мовлення (говоріння, формулювання висловлювань).

Еферентна моторна афазія — форма афазії, при якій порушується послідовність мовленнєвих рухів.

Заїкання — порушення темпо-ритмічної організації мовлення, що проявляється судомами мовленнєвого апарату.

ЗНМ (загальне недорозвинення мовлення) — системне порушення всіх компонентів мовлення при нормальному слуху та інтелекті.

Імпресивне мовлення — розуміння зверненого мовлення.

Клініко-педагогічна класифікація — система класифікації мовленнєвих порушень, що враховує медичні та педагогічні критерії.

Комунікативна функція мовлення — функція мовлення, що забезпечує спілкування між людьми.

Логопедія — наука про порушення мовлення, їх діагностику, профілактику та корекцію.

Логопедична корекція — система спеціальних педагогічних заходів, спрямованих на подолання мовленнєвих порушень.

Логоритміка — метод корекції мовлення, що поєднує рух, музику та мовлення.

Мовленнєва діяльність — процес використання мовлення для спілкування, мислення та пізнання.

Моторна алалія — форма алалії, при якій порушене формування власного мовлення.

Неврозоподібне заїкання — форма заїкання, пов'язана з органічними ураженнями нервової системи.

Невротичне заїкання — форма заїкання, що виникає під впливом психотравмуючих факторів.

Письмове мовлення — форма мовленнєвої діяльності, що реалізується через письмо та читання.

Праксис — здатність до цілеспрямованих рухів і дій.

Ринолалія — порушення тембру голосу та звуковимови через дефекти піднебіння.

Семантична афазія — форма афазії, що проявляється труднощами розуміння складних граматичних конструкцій.

Сенсорна алалія — форма алалії, при якій порушене розуміння мовлення.

Синтаксична сторона мовлення — структура побудови речень і зв'язків між словами.

Фонематичний слух — здатність розрізняти звуки мовлення.

Фонетична сторона мовлення — правильність вимови звуків.

ЦНС (центральна нервова система) — система органів, що регулює діяльність організму та мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодарева М.І. Латентний компонент порушення як методична проблема логопедії. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. Випуск №16 том 1. 2020.
2. Гаврилова Н. В. Логопедія : теорія та практика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 320 с.
3. Гаврилук, І. М. Методика логопедичної роботи в закладах дошкільної освіти. Київ : Видавництво «Освіта України», 2023. 240 с.
4. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. – Київ, 2012. – Вип. 21. – С. 65–70.
5. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекції дисграфії у молодших школярів // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – Вип. 34. – С. 24–32.
6. Ільяна В. М. Попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально методичний посібник. 2014. 120 с.
7. Коваленко, О. В. Логопедична робота з дітьми дошкільного віку: методичний посібник. Харків : Видавництво «Педагогічна думка», 2022. 180 с.
8. Коломоєць Т. Г., Нагорняк Ю. С. Актуальні аспекти проблеми порушення письма в учнів початкової школи // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – Умань, 2023. – Вип. 2 (28). – С. 71–76.
9. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. – Київ : Педагогічна думка, 2019. – 304 с.
10. Линдіна Є. Ю., Ревуцька О. В. Технології логопедичного обстеження: навчально-методичний посібник / упор. Є. Ю. Линдіна, О. В. Ревуцька. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. Київ: Освіта України, 2021. 218 с.

11. Літовченко О.В. Заїкання у дітей : Профілактика і корекція. Навчальний посібник. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.
12. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: Науково-методичний посібник. Київ: КНТ, 2008. 256 с.
13. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із порушеннями мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 45 с.
14. Методичні рекомендації щодо організації логопедичної допомоги дітям із тяжкими порушеннями мовлення. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2020. – 48 с.
15. Методичні рекомендації щодо профілактики та корекції порушень письмового мовлення у дітей. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. – 50 с.
16. Рібцун Ю.В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку: посібник. Харків: Ранок, 2018. 256 с.
17. Рібцун Ю. В. Формування фонологічного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей за умов нормального та порушеного онтогенезу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. 2012. № 22. Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. С.219-222.
18. Соботович Є.Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. 2003. №2. С. 2-11.
19. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку // Дефектологія. 2002. №3. С. 2-4.
20. Тищенко В. В., Рібцун Ю. В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років : поради батькам. Київ, Літера ЛТД. 2006. 128 с.

21. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс К.: «Актуальна освіта», 2007. 120с.
22. Трофименко Л.І. Засвоєння лексико-семантичних мовних явищ дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення. Зб. наукових праць. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні». К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2008. №11. С. 215-219.
23. Трофименко Л.І. Формування орієнтування на слово як одиницю мови у дошкільників із ЗНМ // Дефектологія. 2011. №4. С. 35-38.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт.
URL : <http://www.mon.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайтURL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>